

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TRABZON'DA MUHALEFET

Kemal Üçüncü*

İSMAİL AKBAL

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TRABZON'DA MUHALEFET

Serander Yayınları, Trabzon (2008).

Aksaray Üniversitesi öğretim üyesi Yrd Doç. Dr. İsmail Akbal'ın Sina Akşin'in yönetiminde doktora tezi olarak hazırladığı bu çalışma Milli Mücadele yıllarında, Anadolu'da en karmaşık ilişki ve mücadelenin yaşandığı illerden biri olan Trabzon'u konu edinmektedir. 1918 -1923 yılları arasında; Adem-i Merkeziyetçilerden Bolşeviklere, Enverciler ve Teşkilat-ı Mahsusacılar, Pontusçulara, Hilafet ve Saltanatçılardan Cumhuriyetçi Ankara Hükümeti yanlılarına kadar çeşitli güç odaklarının mücadelesine sahne olan Trabzon'da TBMM Hükümeti ancak 1923 başlarında kontrolü ele alabilmiştir. Öyle ki; Envercilerle Ankara Hükümetinin Trabzon'daki güç ve egemenlik mücadelesi 1922 yılında bir gensoru ile TBMM gündemine bile taşınmıştır.

Bu süreçte meydana gelen fail-i meçhul cinayetler Kahya Yahya olayı, Mustafa Suphi'nin şüpheli ölümü, İstiklal mahkemesi yargılamaları bu kısa tarihsel kesitte meydana gelen önemli olaylardır.

* Doç. Dr., KTÜ.

İttihat ve Terakki ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey; Yenibahçeli Nail, Bahattin Şakir, Kara Kemal, Yakup Cemil gibi önemli şahsiyetlerinin yolunun bir şekilde Trabzon'dan geçtiğini ve ilişkiler yumağında güçlü bir İttihatçı örgütlenmenin oluşturulduğu bilinmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesi Rusya ile sınır olduğunda Teşkilat-ı Mahsusa için önemlidir. Bu nedenle daha savaş başlamadan Teşkilat-ı Mahsusa'nın örgütlenmesi için büyük çaba sarf edilir. İttihat tam anlamıyla Trabzon'a çıkarma yapmıştır.

İttihat ve Terakkinin İstanbul katib-i mes'ulleri son derece geniş yetkilerle ve son derece gizli olarak, kara yoluyla Erzincan'a hareket ederler. Bunların başında Hamal Ferit, Hasan Basri, Memduh Şevket (Esental) Etem, ve Küçük Hasan vardır. Bu hareket çok gizli olarak yürütülür.

Bu heyetin dışında Bahaeddin Şakir, Ömer Naci, Reşit Bey, Ruşeni (Barkın) olduğu 20 kişilik gurup da Erzurum'a hareket eder. Yenibahçeli Nail (1926 yılında M. Kemale suikast teşebbüsünde bulunduğu gerekçeyle idam edilmiştir) de bu sırada Trabzon'a gelmiş, Trabzon İttihat ve Terakki katib-i mes'ullüğünü üstlenmiştir. Bahaeddin Şakir Erzurum'da kalırken, Kara Kemal birinci gruptakileri Trabzon'a çağırır. Yenibahçeli Nail, Trabzon'da Trabzonlu Rıza ile birlikte bölgede Teşkilat-ı Mahsusa'yı örgütlemeye başlarlar. İlk iş bölgedeki eşkıyaya boyun eğdirecek ve kendilerine bağlayacak önlemleri almaya başlarlar.. Bölgede ayrıca İttihat ve Terakkinin önemli fedailerini de idari görevlerdedirler. Serez fedailerinden Abdülkadir (1926 yılında M. Kemale suikast teşebbüsünde bulunduğu gerekçeyle idam edilmiştir) de bu sırada Gümüşhane mutasarrıfıdır.

Stratejik konumu itibarıyla Sovyet Rusya'ya açılan bir kapı konumunda olması sebebiyle Trabzon Rusya'dan gelen ve Rusya'ya geçen komünistlerin geçiş noktasındadır. Ayrıca hemen sınırların bitiminde Batum'da Enver Paşa taraftarlarının gözü kulağı bir taraftan Anadolu'daki mücadele sürecindedir. Bir şekilde sürece ve bu vesileyle güç ve iktidar mücadelesine dahil olmak istemektedirler.

Beş yıl gibi kısa bir tarihsel süreçte meydana gelen onlarca karmaşık ve girift ilişki

İsmail Akbal'ın tutarlı, berrak ve güçlü üslubuyla başarılı bir şekilde aktarılmaktadır. Son dönem Türk tarih yazıcılığında olayların kimin ağzından , nasıl anlatılacağı, bir tarihsel kesitteki lüzumsuz ayrıntının nasıl ayıklanıp anlatının kurgulanacağı meselesi ihmal edildiği gözlemlenmektedir Bir tarihsel metnin anlatımında izlenecek "anlatım tutumu" açısından kanaatimce örnek gösterilebilecek bir çalışma niteliğindedir.

Eser, İttihat ve Terakki kararlılığını ve ülkücü romantizmini maksimalist tavrını bunun yanında M. Kemal ekseninin minimalist gerçekçi ve mücadelecı yapısını bir kent örneğinde bir polisiye roman kıvamında soluk soluğa okuma imkanını sunmaktadır. Bu kitap; Milli Mücadele döneminden günümüze kadar süregelen siyasi tartışmalara önemli yanıtlar içermektedir.İsmail Akbal'ı bu çalışması için tebrik eder, bu alandaki yeni çalışmalarını merakla beklediğimizi ifade etmek isterim.

Böylesine önemli bir çalışmayı okuyucuyla buluşturduğu için Serander yayınevini tebrik ederim.
